

GAZIANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Siyasi Spill Over ve Uyum/Entegrasyon: Avrupa Birliği Örneği

Political Spill Over and Harmonization/Integration: The Case Of The European Union

Recep ŞEHİTOĞLU^{a*} Aykut KARAKUŞ^b

^a Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0001-6855-4841

^b Araştırma Görevlisi, Beykent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler, İstanbul / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-4053-2074

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 19 Kasım 2022

Kabul tarihi: 15 Ocak 2023

Anahtar Kelimeler:

Neo-Fonksiyonalizm,
Spill Over,
Entegrasyon,
Avrupa Birliği,
Uluslararası örgütler

ÖZ

Nevi şahsına münhasır tek örnek Avrupa Birliği (AB), II. Dünya Savaşı sonrasında teknik alanda başlayan iş birliği alanlarının diğer sektörlerle yayılması ile günümüz supranasyonal yapısına sahip olmuştur. Neo-Fonksiyonalist perspektifle kömür ve çelik sektörleri özelinde başlayan bu süreç, tarihsel rekabet alanlarının (Ruhr ve Saarland gibi) iş birliği alanı olarak değerlendirilmesini mümkün kılmış, kolektif ve ulus üstü yapının inşa edilmesinde tetikleyici parametre işlevi görmüştür. Öyle ki Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) üyeleri arasında kaldırılan gümrük duvarları, *Spill Over* etkisi göstererek ekonomik entegrasyonu ivmelendirmiş, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun (EURATOM) kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu doğrultuda üyeler arasında artan diyalog, güven ve iletişim bu toplulukların tek çatı altına toplanmasını gündeme getirmiş Füzyon Antlaşmasıyla (1967) Avrupa Toplulukları (AT) adını almıştır. Topluluk üyelerinin artan refahı ve kazanç durumu, uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler diğer aktörlerin de AT'ye katılımını rasyonel kılmış, entegrasyon *Take Off* etkisiyle siyasi alanlara da yayılmıştır. Nihayetinde Avrupa Tek Senedi (ATS) ile entegrasyonun önündeki engellerin (iç pazar, rekabet koşulları, yasama vs.) çözümü için yeni bir düzenlemeye gidilmiş, parasal ve siyasi birlik için altyapı hazırlıkları başlamış, Topluluk için 1980 yılı *entegrasyon ve derinleşmenin* mihenk taşı olmuştur. Sektörel alanda başlayan bu süreç Maastricht Anlaşması ile *dallanma* etkisi göstermiş ve AT, AB adını alarak ortak güvenlik ve dış politika, parasal ve siyasi alanlarda birlik kurmayı başarmıştır. Süreç içinde entegrasyona AB üyelerinin ulus devlet yapılarından kaynaklanan karşı koyuşlar olmasına rağmen AB, Avrupalı kimliğinin (AB vatandaşı) inşa edilmesine öncelik vermiş, anayasal bağlamda ulus devleti andıracak bayrak, marş ve anayasa girişimleriyle üyeler arasında uyumu geliştirmeye çalışmıştır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: November 19, 2022

Accepted: January 15, 2023

Keywords:

Neo-Functionalism,
Spill Over,
Integration,
European Union,
International organizations

ABSTRACT

The European Union (EU), which is the only unique example, has today's supranational structure with the spread of cooperation areas that started in the technical field after the 2nd World War to other sectors. This process, which started with a neo-functional perspective in the coal and steel sectors, made it possible to evaluate historical competition areas (such as Ruhr and Saarland) as an area of cooperation, and served as a triggering parameter in the construction of a collective and supranational structure. So much so that the customs walls that were lifted between the members of the European Coal and Steel Community (ECSC) accelerated the economic integration by showing the *Spill Over* effect and resulted in the establishment of the European Economic Community (EEC) and the European Atomic Energy Community (EURATOM). In this direction, increasing dialogue, trust and communication among the members brought these communities together under a single roof, and with the Fusion Treaty (1967), it was named European Communities (EC). The increasing welfare and earnings of the members of the community, the developments in the international system made it rational for other actors to participate in the EC, and the integration spread to political areas with the effect of *Take Off*. Finally, with the Single European Act (SEA), a new arrangement was made to solve the obstacles to integration (internal market, competition conditions, legislation, etc.), infrastructure preparations for monetary and political union began, 1980 was the cornerstone of *integration and deepening* for the Community. This process, which started in a sectoral area, showed a *branching effect* with the Maastricht Agreement and the EC succeeded in establishing a unity in the common security and foreign policy, monetary and political fields by taking the name of the EU. Despite the opposition to the integration arising from the nation-state structures of the EU members in the process, the EU gave priority to the construction of the European identity (EU citizenship), and tried to develop harmony among the members with initiatives such as a flag, anthem and constitution that would resemble a nation-state in the constitutional context.

EXTENDED ABSTRACT

Neo-Functionalism, which helps us to make sense of the relations between the actors, their decision-making processes, foreign policy goals, and to explain and justify the development and formation of the EU, also makes it possible for us to make sense of the cooperation processes that developed during the détente period of the bipolar international system after 2nd World War. Neo-Functionalism, which argues that the cooperation process that started in the technical field and the increasing mutual communication with the participation of the actors in international organizations will reveal a situation of interdependence, assumes that the gains will increase and that the areas of cooperation will spread to other sectors. Based on this assumption, Neo-Functionalist theorists also state that misunderstandings between actors will decrease and wars can be prevented by this means. From this point of view, considering the process from the emergence of the EU to the present, it seems more possible and consistent to understand and explain the supranational structure of the EU.

It is seen that European states, ignoring their historical hostility to fight against the devastation and economic difficulties brought about by 2nd World War, display a positive/moderate attitude towards recovery, prosperity and a new quest to expand their cooperation areas to prevent war. This positive attitude revealed the importance of acting jointly against the perceived threat from the Soviet Union of Soviet Socialist Republics (USSR) and the Eastern Bloc with the influence of the Cold War and was positively reflected in the development of the mutual communication and dialogue process. So much so that the spread of socialism in Eastern Europe allowed the USA to realize the support of organizations and collective structures to be established in Western Europe. The United States took an important step towards providing military, technical and economic assistance with the Truman Doctrine and the Marshall Plan. With the Paris Agreement of 18 June 1951, which established the ECSC, the external support needed by the member states was thus provided. Later, the establishment of the EURATOM and the EEC spread the cooperation to other sectors with the effect of *Spill Over*, and brought together the institutions that facilitate cooperation under the name of EC as of 1967 with the Fusion Treaty. In this context, Eitam Etzioni, while putting forward the concept of Take Off, argued that if it takes place before *Spill Over*, integration will be ensured, that EEC is a good example for the efforts to create political unity, and that external support is essential for the acceleration of political expansion. As a matter of fact, this support for Europe came from the USA.

In line with these developments, the economic prosperity provided by the EC members increased the need for higher authority for both motivation and better management of the process in the way of adaptation and integration, and revealed the importance of establishing political unity in the future. EC members had a positive view of transferring their authority in decision-making processes to a higher authority. As Haas claims, other geographical units that closely follow these developments have also made an attitude and effort to make similar initiatives and gain profits by becoming members of institutional structures such as the EC. In fact, England, Ireland and Denmark joined the EC in 1973, and Greece in 1981, and the cooperation process accelerated and had the opportunity to expand to a wider area. However, with the increase in the number of members, there were some problems that blocked the integration process. In order to overcome these bottlenecks, a solution was sought with the SEA, a solution was produced with a qualified majority of votes to overcome the bottlenecks that hinder integration, problems related to legislation and internal market, and integration was enabled to accelerate. Common legislation such as the SEA, which envisages the completion of the single market, the free movement of goods and persons, the currency to be determined as a common means of payment, the removal of customs borders and walls, are considered as a result of sectoral expansion in this context. At the same time, SEA accelerated the progress towards economic and monetary union after 1980.

With the aim of economic and monetary union, Common Foreign and Security Policy (CFSP), judicial (law) and domestic affairs, EC members took the integration one step further with the Maastricht Treaty in 1992 and showed the will to become a political union. As of 1993, the European identity began to be consolidated and in this way, the Union managed to reach 27 member states with the 4th and 5th enlargement waves. As theorists such as Ernst Haas, Eitam Etzioni, Leon Lindberg, Robert Keohane, Philippe Schmitter, David Mitrany, and Joseph Nye put forward, nation states have entered into a federalization-style integration trend, fulfilling the functions and responsibilities assigned to them by EU institutions; they allowed the branching/spreading/overflowing of the collaboration process. In other words, nation states considered giving up their sovereignty and giving authority to a higher authority as a rational process in order to gain various gains (economic, political, military, security, etc.). Moreover, with the start of the institutionalization process that will remind one nation, the EU has recently entered into an integration process in the military and security fields with the Lisbon Treaty (2008), and the integration has continued to expand and branch in the political field. This branching process has spread and gained dynamism in fields such as education (*Bologna Process*), sports (*The Union of European Football Associations, [UEFA]*), military and internal security (*Rapid Reaction Force, The European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, [EUROPOL]*), judicial and judicial (*The European Court of Auditors, Court of Justice of the European Union, The European Court of Human Rights*). These developments were not seen as sufficient by some theorists and sometimes caused the EU to be defined as an economic giant and/or a political/constitutional dwarf. However, it would not be wrong to argue that the Political *Spill Over/Take Off/Ramification* effect will continue as long as the welfare and economic gains offered by the EU to the member states are not over, today and in the future.

Giriş

Neo Fonksiyonalist teori, Uluslararası İlişkiler teorileri içerisinde küreselleşmeyi dikkate almayan ve bununla beraber özellikle bölgesel entegrasyonları önemseyen bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir deyişle yeni işlevselcilik, genellikle AKÇT'nin kurucularının entegrasyon stratejilerinin yanı sıra siyasi ve ekonomik hedeflerle de ilişkilendirilebilmektedir (Dunn, 2012, s.1). Bir bölgesel entegrasyon modeli olarak AB'nin bölgesel sektörler temelinde bütünleşme yoluna gitmesi ve özellikle Jean Monnet'in izlediği yolun diğer sektörlerle sirayet etmesi durumu yani "yayılma etkisinin (*Spill Over effect*)" söz konusu teori ile uyumlu olduğu düşünülmektedir. Çünkü AB'nin baş mimarı olarak bilinen Jean Monnet, egemen devletler arasında bir ortak politikanın ancak ve ancak sektörel bazda bir entegrasyonun sağlanmasıyla gerçekleşeceğine inanmaktaydı. Tabii bu durum daha sonra siyasi yayılmaya (*Political Spill Over*) yol açacaktı. Bu bakımdan AB fikrinin ortaya atılması ve AKÇT ile başlayan sürecin bugün AB gibi ulus üstü ve siyasi bir entegrasyona evrilmesini bu teori bağlamında okumak yerinde olacaktır. Öte yandan Niemann ise siyasi yayılmanın önemli çıkar sorunlarının yerel düzeyde tatmin edici bir şekilde çözülemeyeceğini fark eden ulusal seçkinler tarafından uygulanan bütünleştirici baskıları kapsadığı görüşündedir (Niemann, 1998, s.430). Ancak kavramı uluslararası ilişkiler literatürüne katan Ernst B. Haas olmuştur. Leon Lindberg de teoriye katkı sunanlar arasında gösterilmektedir. Nitekim Haas ve Lindberg, söz konusu "kuramın laboratuvarı sayılabilecek AB çalışmalarına ilham ve kaynak" oluşturduğu kanaatindedirler (Taş, 2022, s.3).

1990 ve 2000'lerde Wayne Sandholtz ve Alec Stone Sweet tarafından güncellenen ve günümüze taşınan yeni işlevselcilik teorisi esas itibarıyla bölgesel entegrasyon sürecini üç önemli nedene bağlamaktadır. Bu nedenleri; a) ülkeler arasında artan ekonomik bağımlılık, b) anlaşmazlıkları çözmek ve uluslararası yasal rejimler oluşturmak için kurumsal kapasite ve c) ulusal düzenleyici rejimlerin yerini alan uluslar üstü piyasa kuralları şeklinde sıralamak mümkündür.

Bu çalışmada, "Neo-Functionalizm/Yeni-İşlevselcilik"i kuramsal açıdan incelemeyen önce, bu kuramın ortaya çıkış süreci ve kuramsal olarak etkilendiği paradigma açıklanacak ve bu açıklama kuramın teorisyenlerinin temel çalışmalarına dayandırılacaktır. Bu bağlamda tarihsel bir kronoloji göz önünde bulundurularak ilgili kuramın ortaya çıkış süreci dönemin dinamikleri ile birlikte incelenecek, AB'nin entegrasyon süreci bir vaka/örnek olarak göz önünde bulundurularak analitik-açıklamacı bir yöntem ile tartışılacaktır.

Liberal Teorilerin Temel Mantığı: Great Debate ve Kuramsal Çeşitlilik

Kuramlar; uluslararası sistemi, ulus devletlerin birbiriyle olan ilişkilerini, aktörlerin karar alma süreçlerini ve dış politika hedeflerini anlamlandırmamıza kolaylık sağlayan, öngörülebilir bulunmaya yardımcı olan önermeler bütünüdür. Aynı zamanda kuramlar, güncel gelişmelerin ontolojik açıdan analiz edilmesine, nesnel bir yaklaşımın benimsenmesine (zaman ve mekândan bağımsız düşünmeye) ve analitik bir incelemenin yapılabilmesine katkı sunmaktadır (Aydınlı vd., 2017, ss.66-71). Ayrıca Uluslararası İlişkiler disiplini içinde olayların ve olguların çok boyutlu olması bütünü parçalara bölünmesini elzem kılmakta, analitik bir değerlendirme için kuramsal bakış açısıyla ele alınmasını kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel kuramsal temelini oluşturan "Neo-Functionalizm/Yeni-İşlevselcilik"i kuramsal açıdan incelemeyen önce; bu kuramın ortaya çıkış sürecini, uluslararası ilişkiler kuramlarının gelişimini ve dönemin konjonktürel yapısını açıklamak, "Yeni-İşlevselcilik" kuramını anlamlandırmaya ve aynı zamanda bu kuram ile incelenecek vaka örneğini (AB entegrasyon süreci) analiz etmemize katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda neo fonksiyonalist kuramının anlaşılması için öncelikle liberal kuramın, sonrasında realist

kuramın açıklanması ve iki kuram arasında gerçekleşen “*Great Debate*” yani “*I. Büyük Tartışma*”nın ana hatları ile karşılaştırılması gerekmektedir.

Uluslararası İlişkiler disiplini içinde modern devletin yani günümüzde yaygın bir şekilde kullanımıyla ulus-devletlerin doğuşu, Otuz Yıl Savaşı’na son veren 1648 Vestfalya barışına kadar dayandırılmaktadır. Bu süreçle beraber meşru güç kullanma tekeli; toprak ve ulus üzerinde doğrudan denetim sağlama iradesi sağlanmış, ulusal bir orduyu seferber edebilmeye muktedir bir üst otoritenin mevcudiyeti mümkün hâle gelmiş ve egemenlik ulus-devletin denetimi altına girmiştir (Calhoun, 2009, ss.91-119). Özellikle 16. yüzyıldan itibaren reform hareketi ve Fransız Devrimleri ile Kilise’den bağımsız olmayı başaran krallıklar, kendi yerel Kilise’lerini kurarak seküler bir biçime evrilmiş, ulusallaşma/ulus-devlet yani modern devletlerin doğuşu için gerekli alt yapının meydana gelmesine olanak tanımıştır (Karakuş, 2020, s.127). Erözden’e göre (2013, ss.104-131) bu ulus-devletin, ulusal sınırlarının çizilmesi diğer bir deyişle devleti oluşturan en önemli parametrelerden *territoryal* egemenliğin sağlanmış olması ulusun dil, din, kültür, tarih, soy ve ulusun türdeşliği; siyasi ve ülkesel bütünlüğün başarılmasına olanak tanımıştır. Bu *ülkesel bütünlük*¹ çalışmanın ilerleyen bölümlerinde eleştiri kısmının anlaşılmasına referans olacak bu durum, AB bağlamında egemenliği bir üst otoriteye devretme sorunsallarından da bir tanesi olarak kabul edilebilir.

Ulus-devletlerin ortaya çıkışı ile başlayan bu süreç özellikle savaşlar ve getirdiği yıkımlar ile gelişim göstermiş ve barışın tesisi için ontolojik nedenler aranmaya başlanmıştır. Bu minvalde I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı arası dönemde uluslararası sistemi, devletlerarası ilişkileri ve karar alma süreçlerini açıklamaya çalışan *liberalizm/idealizm*, iş birliği ve uluslararası kurumlar aracılığıyla barışın sağlanabileceğini iddia etmiştir. Özellikle serbest piyasa ve pazar ekonomisi ile refahın yayılacağını ileri süren liberal kuramcılar, kolektif güvenlik örgütleri (Milletler Cemiyeti) ile barışın tesis edileceği ve demokrasinin yayılmasıyla savaşların azalacağı üzerinde durmuşlardır. Nitekim I. Dünya Savaşı’nın sonu itibariyle ekonomi, küresel siyaset içinde başlıca tartışma konularının ve aktörlerin güç parametrelerinin temel odak noktalarından biri hâline gelmiştir. Öyle ki aktörler, toplumların refaha ulaşmasında liberal ekonomi ve demokrasiyi temel araç olarak görmüşlerdir. Bu doğrultuda demokratik rejime sahip olan devletler arasındaki uyum ve karşılıklı bağımlılık, iktisadi kalkınma ve büyüme için uygun bir zemin olarak kabul edilmiştir. Liberal kuramcılar, uluslararası sistem içinde demokratik rejime sahip olan devletlerin; küresel barışın korunmasında, ekonomik, siyasi, kültürel iş birliğinin geliştirilmesinde, savaşların (iç savaşlarda dâhil olmak üzere) önlenmesinde etkili olduğunu öne süren bir korelasyon geliştirmişlerdir. Literatürde “*demokratik barış kuramı*” olarak yer alan bu korelasyon, özü itibariyle “*savaş denilen hastalığın demokrasi ve serbest ticaret ile tedavi edilebileceğini, yönetimdeki elitlerin iktidarlarını ve şiddet eğilimlerini sınırlandırabileceği, bireyler arasındaki suni bariyerleri kaldırarak onları tek bir siyasi topluluk içinde toplayabileceğini*” kapsamaktadır (Burchill, 2019, ss.88-92). Bu doğrultuda Fukuyama (1999, s.118), “*dünyadaki bütün toplumlar çevrelerindeki mümkün olan her şeye katılmak istemektedirler: ancak bunu ekonomik liberalizmin ilkelerine uyarlarsa başarabilirler*” tespitinde bulunmuştur.² Benzer şekilde

¹ Uluslararası İlişkiler disiplini içinde bu kavram türdeşleme/benzeştirme ile beraber kullanılarak, devlet aygıtının egemenliğini güçlendirmek amacıyla kullandığı bir aracı tasvir etmektedir. Genellikle milliyetçilik çalışmalarında ön plana çıkan bu kavram için bkz: (Özkırmı, 2019, ss.236-262), (Erözden, 1997, ss.110-125), (Nairn, 2015, ss.13-44).

² Soğuk Savaş ve sonraki dönem de dâhil olmak üzere, ekonomik anlamda büyümeyi hedefleyen devletlere yapılacak mali yardımların bir ön koşulu olarak; demokratik rejim ve liberal ekonomik model gerekli görülmüştür.

Doyle de (1983, ss.230-235) liberal devletler arasında bir savaş olasılığının düşük olduğunu, biraz daha ileriye giderek anayasal anlamda demokrasiyi benimseyen aktörler arasında savaşın gerçekleşmediğini iddia etmiştir. Dahası demokratik rejimlerin kamuoyu ve liberal politikaların askeri girişimleri başlatma, maliyetli silahlanma ve askerî harcamalarını azaltma eğilimine sahip olduğu da iddia edilmektedir (Hansel ve Ruhnke, 2017, ss.359-361). Benzer şekilde S. Martin Lipset (1959, ss.70-71) ve A. C. Drury (2006, s.125), liberalizmi siyasi elitlerin değişimine imkân tanıyan ve alternatif fırsatlar sunan, toplumsal alanda gruplar arasındaki çatışmalara çözüm üreten sosyal bir mekanizma olarak değerlendirmektedir.

II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle "*Liberalizm*", *Realist* kuramcılar³ tarafından eleştirilmiş ve mevcut savaşın öngörülemediği ve savaşların engellenmediği noktasından hareketle güç ilişkilerine ve anarşik bir sistem üzerinden açıklama yoluna başvurarak bir genellemeye başvurmuşlardır. Disiplin içinde "*Great Debate/Büyük Tartışma*" olarak literatüre geçen bu kavram minvalinde realistler, devleti rasyonel kabul ederek çıkar ilişkilerine odaklanmakta ve karşılıklı iş birliği sürecinde maksimum faydayı önelediği için nisbi kazanç durumunun önem arz ettiğini iddia etmektedir (Aron, 1995, ss.28-31), (Morgenthau, 1948, ss.3-13). Bu bağlamda realistler, liberal önermelerin güç unsurunu göz ardı ettiklerini, uluslararası ilişkilerin sıfır toplamlı bir oyun olduğunu ileri sürmektedirler. Buradan hareketle Carr (2020, ss.15-18), liberal önermelerin (serbest piyasa, çıkarların uyumu⁴, uluslararası hukuk, eşitlik vs.) belirli bir zümrenin çıkarlarını korumak için araçsallaştığını ileri sürmüş, Milletler Cemiyeti'nin ve dünya federasyonu söylemlerinin güç unsurunu göz ardı ettiği için başarılı olamadığı tespitinde bulunmuştur. Dahası "*güvenlik ikilemi*" ile temellendirilen bu önerme ışığında devletlerin istediklerini elde etmek için savaşı araç olarak kullandığı, bu bağlamda güçlerini arttırmak için ittifaklar kurduğu ve silahlanmayı rasyonel bir tercih olarak değerlendirdiğine işaret edilmektedir (Vasquez, 2015, ss.170-171).

Bu kuramlar arasındaki tartışma şüphesiz Uluslararası İlişkiler disiplininin bilimsel kapasitesinin ve açıklayıcı özelliğinin gelişim göstermesi noktasında katkı sağlamıştır. Rasyonalist kuramlar olarak kabul edilen bu paradigmalara elbette başka eleştiriler de söz konusu olmuştur.⁵ Özellikle paradigmalarda içindeki farklı perspektifler, diğer kuramların oluşumuna da katkı sağlamıştır. Bu bağlamda Neo-Fonksiyonalist teori bu iki paradigmanın hangisinden beslendiği ve ontolojik açıdan Neo-Fonksiyonalizm önermelerinin oluşumunda hangi paradigmanın etkili olduğu sorularının cevabını yukarıdaki karşılaştırmada bulmak mümkündür. Çünkü Neo-Fonksiyonalizm özü itibarıyla liberal paradigma içinde değerlendirilmektedir. Özellikle ontolojik önermelerin ise liberal kuramların geneli itibarıyla iddia ettiği şekilde temellendirildiği görülmektedir. Nitekim kuramın öncülerinden Ernst Haas,

Örneğin ABD bu gerekçelere dayanarak, Bill Clinton'dan Barack Obama'ya kadar Soğuk Savaş sonrası Amerikan Başkanlarının tümü bu ön koşulu benimsemişlerdir. Detaylı bilgi için Bkz: (Scott ve Steele, 2011, s.48).

³ Raymond Aron, Edward Hallet Carr, Hans Morgentau, George Kennan, Reinhold Niebuhr, Kenneth Waltz gibi.
⁴ Carr'a göre her ülkenin çıkarları farklı olmakla beraber uyumlaştırmak ve ekonomik milliyetçilik nedeniyle kimsenin kimseye zarar vermeden fayda sağladığı bir durum ütöpiktir (Carr, 2020, ss.102-109)

⁵ Rasyonalist teorilerin (realizm/neorealizm-liberalizm/neoliberalizm) pozitivist tutumlarına karşı, eleştirel teoriler post pozitivist bir analiz ile mevcut iktidar, hegemon ve bilgi arasındaki ilişkiye, çıkarlar ve egemen sınıf ilişkilerine, hâkim düzene karşı güç ve eşitsizliklere odaklanan, ontolojik, nedensel, normatif ve soyut analiz birimlerini önceleyen bir tutumu benimsemektedir. Eleştirel kuramcılar tarafsız ve bağımsız bilginin olmadığına, mevcut sistemin iktidar eylemlerini meşrulaştırdığına dikkat çekmektedir. Örneğin eleştirel kuramcılar, uluslararası hukuk ve ahlakın Anglosakson kökenli olduğunu ve hâkim egemen sınıfın eylemlerine meşruluk kazandırdığını iddia etmektedir. Bu bağlamda Robert Cox'a göre "teoriler birileri veya bir amaç için kullanılmaktadır" iddiası temelinde şekillenmektedir (Carr, 2020, s.38), (Burchill ve Devatek vd., 2019, ss.217-246), (Gözen vd., 2019, ss.327-358).

Emitai Etzioni, Leon Lindberg, Robert Keohane, Philippe Schmitter, David Mitrany, Joseph Nye gibi teorisyenlerin ileri sürdüğü önermelerin ontolojik temellendirilmesinin liberalizm kaynaklı olduğu bilinmektedir (Açıkmeşe, 2004, s.7). Nitekim Neo-Fonksiyonizmin önerme ve varsayımlarda ticaret, ekonomi ve iş birliği kavramlarının ön planda olduğu ve realistlerden farklı olarak savaş ve güvenlik ikilemi gibi konulara farklı perspektiften yaklaştığı görülmektedir.

Neo-Fonksiyonizmin Ortaya Çıkışı: Spill Over

Bir kuramsal akımın ne olduğunu ve neyi ifade ettiğini kavramak için öncelikle ontolojik açıdan etkilendiği paradigmayı ve ortaya çıkışında etkili olan koşulların anlaşılması, sonrasında ise dönemin dinamiklerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu minvalde II. Dünya Savaşı sonrası döneme tekabül eden Neo-Fonksiyonizm; liberalizm ve realizm arasında gerçekleşen tartışmalardan ve Soğuk Savaş dönemindeki ilişki biçimlerinden etkilenmiştir. İki zıt kutup etrafında farklı ekonomik ve siyasi birimlerin oluşturduğu Soğuk Savaş sürecinde, güvenlik sorunlarının ön planda olduğu ve silahlanmanın yükselişe geçtiği bir konjunktürde; Neo-Fonksiyonizm aktörler arasındaki iletişime odaklanarak ve aktörler arasındaki uyumsuzlukları göz önünde bulundurarak gelişim göstermiştir.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle ekonomik, siyasi, sosyal ve psikolojik açıdan yıkık durumda olan Avrupa devletleri, savaşın getirdiği yıkımı yakından yaşamış ve mevcut sistemsel gelişmelerden etkilenecek karşılıklı iletişim ve diyalog sürecinin geliştirilmesinde istekli bir tutum sergilemişlerdir. Özellikle Doğu Avrupa'da sosyalist rejimlerin kurulması ve algılanan Sovyet tehdidine karşı bu yaklaşım aktörler tarafından gündeme alınan bir öncelik hâline gelmiştir. Sistem düzeyinde ise SSCB ve Doğu Blokuna karşı hissedilen tehdit algısına karşı ABD, Batı Avrupa devletlerine ekonomik ve siyasi alanda destek vermiştir. Bu desteğin sağlanmasına yönelik en önemli şart ise yukarıda açıklandığı gibi liberal ve serbest ticaret anlayışına haiz olmaktır.⁶ Bu bağlamda ABD'nin, Sovyet propagandasına karşı Truman Doktrini çerçevesinde Marshall Planı ile askerî ve ekonomik destek sağladığı görülmektedir (Ertem, 2009, s.391), (Şehitoğlu, 2021, ss.188-191). Teknik yardımlar diğer taraftan da bilgi, deneyim ve kaynakların paylaşarak demokratik dünya toplumunun gelişiminde rol almaktadır (Mitrany, 1953, s.16). Tam da bu sürece tekabül eden Fonksiyonizm, teknik alanlarda aktörler arasında başlayan iş birliği sürecini ve aktörlerin uluslararası örgütlere katılımı ile artan iletişim ve karşılıklı bağımlılık çerçevesinde savaşa ihtimallerini düşüreceklerini iddia etmiştir (Burley ve Mattli, 1993, ss.56-58). Özellikle teknik alanlarda başlayan bu iş birliğinin bütünleşme için önemli bir safha olduğu ileri sürülmektedir (Açıkmeşe, 2004, s.5). Bu durumda aktörler, savaşların ticareti engellediği düşüncesi ile merkantilist çıkarlara verdikleri desteği geri plana atmakta ve karşılıklı bağımlılığı arttıran bir ilişki biçimini öncelikle gereksinimi duymaktadır. Nitekim Mitrany de devletlerin teknik alanlarda iş birliği sonucunda sağladıkları kazançtan sonra iş birliği sürecinin yayılacağını işaret etmektedir (Burchill, 2019, ss.85-122). Böylelikle Mitrany (1948, s.352), devletlerin federalleşme tarzı bir bütünleşme eğilimi içinde olduğunu ifade etmiş ve devletlerin üye olduğu örgütler tarafından kendilerine yüklenen işlev ve sorumluluğun; iş birliği sürecinin *dallanmasına/yayılmasına/taşmasına* imkân tanıdığını varsaymıştır (Alexandrescu, 2007, s.26). Mitrany, ayrıca ekonomik alandaki bu dallanmanın bir sonucunun ise dünya federasyonu olacağını iddia etmektedir (Mitrany, 1965, s.52'den

⁶ Örneğin, supranasyonal bir yapıya sahip olan AB, Birliğe üye kabulünde ve katılım müzakerelerinde bu unsurları bir ön şart (Kopenhag Kriterleri) olarak kabul etmektedir. North Atlantic Treaty Organization (NATO), Dünya Bankası ve IMF (International Monetary Fund) gibi çeşitli uluslararası kurum ve aktörler üye alımlarında ve ekonomik yardımlarda benzer ön şartları öne sürmeye devam etmektedir (Lipset, 1994, s.16).

aktaran Alexandrescu, 2007, s.28). Benzer şekilde Keohane ve Nye ise iş birliği içinde olunan örgütlerde sağlanan kazancın millî çıkarlara verilen önemi azaltacağını ve egemenliğin zaman içinde zayıflayacağını belirtmektedir (Griffiths, 2008, ss.107-112).

Soğuk Savaş düzeninde özellikle Avrupalı devletlerin Doğu Bloku'ndan algıladığı tehdit boyutunun artması, girişilen iş birliği süreciyle tarihsel süreçler içinde birbirine rakip olan devletlerin bütünleşme eğilimi, ortak pazar ve gümrük duvarlarının kaldırılması bu gelişmelerin yeniden anlamlandırılması ihtiyacını doğurmuştur. Özellikle örgütlere olan bağlılık ve bloklara duyulan aidiyet ve ortak politika yapım sürecinin artması yeni bir yaklaşımı elzem kılmıştır. Bu bağlamda 1950'li yılların sonuna doğru Ernst Haas çalışmalarında kuramsal bir temellendirmeyi mümkün kılarak ve mevcut gelişmeleri açıklayarak bazı önermeler ileri sürmüştür (Burley ve Mattli, 1993, s.43), (Morgan, 2000, s.550). Neo-fonksiyonist teorisyenler ayrıca Fonksiyonist teorisyenlerin (özellikle Mitrany) açıklamalarında güç unsurunu göz ardı ettiklerini, gücün sadece bir araç olmadığını aynı zamanda aktörlerin refaha erişmek için kullandıkları bir araç olduğunu iddia etmiş ve bu bağlamda güçlerini birleştirerek ortak bir refah için bir araya gelebileceklerini ileri sürmüşlerdir (Sancaktar, 2013, s.133). Neo-fonksiyonizm ise fonksiyonizmin iddia ettiği teknik alanda başlayan iş birliği sürecinin bir sonraki aşamasının siyasi bir alana sıçrayacağı önermesinde bulunmuştur. Bu doğrultuda *Siyasi Spill Over (Political Spill Over)* ile ortak politikaların belirlenmesiyle adapte olma ve uyum gösterme süreci ivme kazanacak, karşılıklı ödün verme, fedakârlık ve sosyalleşmeyle ulus üstü kurumların güçleri artar (Toprak, 2007, s.71). Dahası ulus üstü kurumların kurulmasıyla olası anlaşmazlıkların çözümü kolaylaşır, ulus devletlerden azade olan bu yapılar aracılığıyla yetkinin merkeze geçmesi olası hâle gelir (Griffiths, 2008, ss.92-94), (Haas, 1961, s.366). Diğer bir deyişle devletlerin rasyonel olarak kabul ettiği ekonomik refah, ideolojiyi aşan bir durum olarak değerlendirilmiştir (Haas, 1975, s.39'dan aktaran Jarvis, 1994, s.22). Bu bağlamda Haas, Mitrany ve Jean Monnet'in çalışmalarını bir üst seviyeye taşımış, AKÇT'nin AET'ye dönüşmesi ve ulus devletlerin bu yapıya doğru evrilmesi için tetikleyici olacak unsurları saptamıştır. Öyle ki Haas, uzmanlar tarafından yönetilen küresel örgütlerden oluşan dünya sistemine ilişkin bir teknokratik vizyon sunmuş, rekabet eden ulus altı yapıların, devlet dışı çıkarlar temelinde iş birliğine nasıl dâhil edileceğine ve bunun nasıl mümkün olabileceğine dair siyasi bir anlayışa dönüştürmüştür (Schmitter, 2005, s.256). Haas, taban tabana zıt ve daha da ileri boyutta düşünülürse tarihsel bir düşmanlık ya da rekabetin mevcut olduğu devletlerin dahi siyasi yayılma ile bu siyasi topluluklara erişebileceklerini varsaymıştır (Haas, 1961, ss.366-377). Özellikle teknokratlar ve çıkar gruplarının hükümetler arasında sağladığı iletişim kanalıyla taleplerinin gerçekleşmesi için baskı kurmakta ve bu da bütünleşmeye katkı sağlamaktadır. Bu sürecin yüksek/üst bir otorite tarafından yönlendirmesiyle bütünleşme yani entegrasyon hız kazanacaktır. Ancak Haas, 1968 sonrasında bu yöndeki eğilimlerin seyrekleşmeye başladığını diğer bir deyişle türbülans durumunun ortaya çıktığını ve ulusal kaygıların ön planda olduğu bir sürecin yaşandığını ileri sürmüş, bunun bir nedeni olarak ise gerekli kuramsallaşmanın tam olarak başarılmaması olduğunu iddia etmiştir (Haas, 1974, ss.173-174).

Emitai Etzioni, "*Take Off*"un⁷, *Spill Over*'dan önce gerçekleşmesi durumunda entegrasyonun sağlanacağını, AET'nin politik birlik oluşturma çabalarına verilebilecek en iyi örnek olduğunu ileri sürmüştür. Etzioni ayrıca yukarıda da açıklandığı gibi siyasi yayılmanın ivmelenmesi için dışardan bir desteği elzem görmüş, OEEC'nin kuruluşu sürecinde ABD'nin

⁷ Entegrasyon sürecini açıklarken uçağın pistten havalanma sürecine işaret ederek, belli bir noktadan sonra merkezden alınan komutların etkisinin azalacağı ve daha yüksek seviyelere irtifa edeceğini tasvir etmektedir.

Marshall yardımının Avrupa bütünleşmesini sağlandığı örneğini vermiştir (Karakuş ve Ekinci, 2021, s.574). Haas bu noktada “*bir grup ulusun ekonomik entegrasyonu otomatik olarak siyasi birliği tetikler mi?*” sorusunu sorarak süreci analiz etmeye çalışmıştır. Bu soruyu cevaplayabilecek kesin bir tarihsel yanıt olmadığını, ancak bir ya da daha fazla devlet arasında ortak bir pazar veya gümrük birliğinin oluşumunda önde gelen birkaç siyasi birlik örneği bulunduğunu iddia etmiş ve Prusya örneğinden hareketle siyasi bir birlik sürecinin yaşandığını işaret etmiştir.

Haas, resmî anlamda bir politik birlikten önce gönüllü bir ekonomik entegrasyon sürecinin yaşandığını, ancak bu entegrasyonun sürekliliğinin önemli olduğunu vurgulamaktadır (Haas ve Schmitrer, 1964, ss.705-706). Haas, entegrasyondan sonraki aşamada ise ulus-devletlerin özerk karar alma biçiminden vazgeçerek konfederasyon benzeri bir merkezî güce yetkilerini devredeceğini varsaymaktadır (Haas ve Schmitrer, 1964, ss.709-710).⁸ Buradan hareketle bir ülkedeki politika değişikliklerinin aynı yapı içindeki diğer ülkeleri de etkileyeceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Öyle ki Roel Beetsma (2006, ss. 642-643), yapmış olduğu ampirik analizde maliye politikalarında ya da makro-ekonomik bir gelişme sonrasında meydana gelen bir değişikliğin, aynı yapı içindeki diğer aktörleri de etkilediğini ve bu durumun *Spill Over* etkisi göstererek faiz politikalarına hatta dış politikaya kadar zuhur ettiğini ileri sürmektedir. Bu doğrultuda *Spill Over* etkisinin siyasi alanlara, özellikle dış politikaya da etkisinin olduğu söylenebilir. Kendi üniter çıkarları peşinde koşan ulusal devletlerin oynadığı rolün göz ardı edilemeyeceğini ifade eden Haas, daha önce iyi korunan sınırlar boyunca ticaret, yatırım ve insan akışını serbestleştirerek, bölgesel bütünleşmenin dönüşme potansiyeline sahip olabileceğini savunmaktadır (Schmitter, 2005, s.256).

Siyasi yayılma ile ilgili çalışmalar yapan ve kuramın önermelerine katkı sunan diğer bir isim ise Leon N. Lindberg'dir. Lindberg, kısaca entegrasyon sürecini aktörlerin karar alma süreçlerindeki baskınlığını, merkezî bir organa devretmeye ikna olmaları şeklinde yorumlamaktadır (Toprak,2007, s.73). Lindberg bu bağlamda ortak karar verme süreçlerine odaklanarak teknik anlamdaki iş birliğinin tek başına yeterli olmadığını, bunun yanında siyasi kurumların da gerekli olduğunu belirtmekte ve kazanımlarını önceleyen aktörlerin bütünleşme sürecine istekli olacaklarını ileri sürmektedir (Lindberg, 1965, s.57). Bu durum aslında devletlerin egemenliklerinden vazgeçtiği gibi bir anlama da gelmektedir. (Sancaktar, 2013, s.114). Bu bağlamda bölgesel bir yaklaşım örneği olarak Batı Avrupa devletlerinin giriştikleri bütünleşme sürecini örnek veren Lindberg, iç içe geçmiş karmaşık bir sürecin de başlangıcı olarak değerlendirmektedir (Lindberg, 1965, s.58). Bu noktada Avrupa Komisyonunun, karar alıcı rolü ile bir açıklamada bulunan Lindberg, uzman görüşlerinin de etkili olduğu uyum sürecinde bir katalizör işlevi gördüğü üzerinde durmaktadır. Lindberg ayrıca emek, sermaye, hizmetlerin serbest dolaşımının siyasi bir birlik içinde daha olağan bir şekilde gelişim gösterdiğini ve ulus-devletlerin düzenli bir şekilde karar alma süreçlerinde rol aldıklarını belirtmektedir (Lindberg, 1970, ss.649-651).

Yayılma etkisinin ayrıca disiplinler arası literatürde kendisine yer bulduğunu ifade etmek mümkündür. Örneğin daha çok ekonomik bir değerlendirmeye konu olsa da sağlık, kalkınma, sosyoloji, psikoloji gibi disiplinlerde de bu etkinin varlık bulduğunu ifade etmek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Bu kapsamda bir değerlendirme yapıldığında kalkınma ve sağlık ekonomisi literatürü ile ilgili olan dört tür yayılma etkisinin olduğu ifade edilmektedir.

⁸ Haas bölgesel entegrasyon girişimlerinin Napoleon Bonaparte ve Simon Bolivar'dan Otto von Bismarck ve Camillo Cavour'a kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğunu iddia etmektedir. Bkz: (Haas, 1970, ss.607-611)

Bu dört tür yayılma etkisini “*dışsallıklar (externalities), genel denge etkileri (general equilibrium effects), etkileşimler (interactions), davranışsal etkiler (behavioral effects)*” şeklinde sıralamak mümkündür (Angelucci ve Maro, 2010, s.6). Benzer şekilde Linberg de entegrasyonun tek bir alandan ziyade diğer alanlarda da etkisini göstermek için bir kategorik çalışma yapmıştır. Aynı zamanda siyasi entegrasyon ile toplu hareket etme eğilimi gösteren aktörlerin (daha önce bireysel hareket ettiği ima edilmektedir), içinde oldukları karar verme süreçlerinin çok boyutlu bir alana tekabül ettiğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda Lindberg (1970, s.663) bu karar verme sürecinin, “*dış ilişkiler (askerî, diplomatik, ticarî), siyasi/anayasal (sağlık, normlar, seçimler), sosyal ve kültürel (eğitim, araştırma, eğlence aktiviteleri, refah), ekonomi (tarım, harcamalar, rekabet kuralları, ulaştırma, iletişim, para politikası, ödeme ve borçlanma, malların, hizmetlerin ve diğer üretim faktörlerinin serbest dolaşımı)*” gibi faaliyet alanlarını kapsadığını ifade etmektedir.

Kuramsal çerçevenin açıklandığı bu bölümün, aynı zamanda vaka örneği olarak incelenecek AB'nin bütünleşme, genişleme ve derinleşme süreçlerinin anlaşılmasını ve temellendirilmesini kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Nitekim AB, genel çerçevede liberal ve demokratik bir ilkesel bütünlüğü önceleyen, ulus-devletlerin egemenliklerini devrettiği bir siyasi birlik olarak değerlendirilmektedir. Buradan hareketle bir sonraki başlık altında Neo-Fonksiyalizim ışığında tarihsel kronoloji öncelenecek AB bütünleşme süreci ele alınacaktır. Nitekim Liberalist, Fonksiyonalist ve Neo-fonksiyonalist kuramların da AB'yi bir vaka örneği olarak ele aldığı görülmektedir.

AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Bütünleşme

Tarihsel süreçler içinde savaşlar ve ittifaklar, ulus devletleri barış ve refahın nasıl sağlanacağı sorunsalı üzerine düşünmeye sevk etmiştir. Ayrıca I. ve II. Dünya Savaşı'nın Avrupa devletleri üzerinde yarattığı yıkım, tarihsel rekabet ve devletler arası savaşların nasıl önleneceği üzerine bilimsel çalışmaların da gelişimine yol açmıştır. Öyle ki kuramsal yaklaşımların ontolojik gerekçelerinin oluşumunda ve tümevarım ile ileri sürdükleri önermelere bu durumun katkı sağladığı görülmektedir. Nitekim AB'nin temel mantığı içinde de bu durumun etkili olduğu görülmektedir. Barış ve refah arayışlarının II. Dünya Savaşı sonrası Birleşmiş Milletler (BM) gibi evrensel kurumların kurulmasında, bölgesel güvenlik örgütlerinin oluşumunda (NATO, Varşova Paktı), Batı Avrupa Birliği (BAB) gibi kolektif yaklaşımların benimsenmesinde sistem düzeyinde de bir etkide bulunduğu görülmektedir. Bu süreçleri iş birliği ve entegrasyonun ilk adımları olarak değerlendirmek mümkündür. Bu bağlamda gelişen iş birliği bir öğrenme ve güven inşası olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Batı Avrupa devletlerinin ekonomik iş birliği sürecinin bir başlangıcı olarak kabul edilen AKÇT'yi kuran 18 Haziran 1951 Paris Antlaşması bir mihenk taşıını ifade etmektedir. Özellikle Robert Schuman ismi ile literatürde yer edinen Plan ile Fransa ve Batı Almanya arasındaki anlaşmazlıklardan birini oluşturan *Saarland Sorunu*, kömür ve çelik sanayicilerinin aynı merkez altında bir araya getirilmesiyle nihayete erdirilmiştir (Çayhan, 2002, s.44). Bu anlaşma Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve İtalya'nın da dâhil olduğu sınırlar arasında gümrük duvarlarını kaldırmış bir ekonomik entegrasyon süreci ile başlamıştır (Alter ve Steinberg, 2007, s.6).

Fonksiyonalist ve Neo-Fonksiyonalist kuramların da varsayımları göz önünde bulundurulduğunda teknik bağlamda başlayan bu süreç, AET ve EURATOM kurulmasıyla sonuçlanmıştır. *Spill Over* etkisi ile iş birliği diğer sektörlerle de yayılım göstermiştir. Daha sonra bu topluluklar Füzyon Antlaşması ile 1967 yılı itibarıyla AT adı altında bir araya getirilmiştir. Ortak pazarın kurulması ve üye devletler arasında uyumun artırılması amacıyla başlayan bu sürece diğer devletler de dâhil olmak istemişlerdir (Dinç, 2011, s.202). Bu

bağlamda *bütünleşme/entegrasyon* sürecinin diğer aktörler tarafından da yakından takip edildiğini iddia eden Haas, bu entegrasyon sürecinin diğer coğrafi birimlerde de gerçekleşebileceğini iddia etmiş ve diğer bölgelere de bu süreci uyarlamaya çalışmıştır (Haas, 1961, s.366).

İngiltere, İrlanda ve Danimarka 1973, Yunanistan ise 1981’de AT’ye katılmış, iş birliği süreci hızlanmış ve geniş bir alana yayılmıştır. Nitekim Neo-Fonksiyonalist kuramın da iddia ettiği gibi aktörler bu iş birliğine istekli bir yaklaşım sergilemişlerdir. Ancak üye sayısının artmasıyla entegrasyon sürecini tıkayan bazı sorunlar yaşanmıştır. Bu tıkanıkların aşılması için ATS ile bir çözüm arayışı içine girilmiştir. Özellikle yasama ve iç pazarla ilgili sorunlara, entegrasyona engel olan tıkanıkların aşılmasında nitelikli oy çoğunluğu ile çözüm üretilmiş, entegrasyonun hızlanmasına olanak tanınmıştır (Cuyvers, 2017, s.28-31). Nitekim tek pazarın tamamlanmasını öngören ATS, her açıdan *Spill Over* etkisi doğurmuştur (Açıkmeşe, 2004, s.12). Öyle ki malların ve kişilerin serbest dolaşımı, ortak ödeme aracı olarak belirlenecek para birimi, gümrük sınırlarının ve duvarlarının kaldırılması gibi ortak mevzuat, bu bağlamda sektörel yayılmanın bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. ATS, ekonomik ve parasal birliğe doğru ilerlemeyi hızlandırarak Neo-Fonksiyonalist kuramın da tekrar canlanmasına neden olmuştur (Morgan, 2000, s.550). Nitekim Avrupa entegrasyon sürecinin en hızlı olduğu süreç 1980 sonrası olarak kabul edilmektedir (Corbey, 1995, s.255). Bu süreç Avrupa devletlerinin siyasi birlik oluşturma eğilimlerini de gözler önüne sermektedir.

AT üyeleri ekonomik ve parasal birlik, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP), adli (hukuk) ve iç işlerinde birlik amacıyla 1992 yılında Maastricht Antlaşması’nı imzalayarak entegrasyonu bir adım daha ileriye taşıyarak, siyasi bir birlik olma isteklerini teyit etmişlerdir. AB, 1993 itibarıyla alınan genişleme kararıyla beraber Avrupalı kimliği pekiştirilmeye başlanmış ve bu minvalde 4⁹ ve 5.¹⁰ genişleme dalgasıyla Birlik 28 üye devlete ulaşmayı başarmıştır. Nitekim AB’nin dönüştürme aygıtı hem üye devletler hem de aday devletler üzerinde etkili olmakta ve dönüşüm ve uyum süreci zorunlu olarak üye devletler için devam etmektedir (Ayhan, 2019, s.192).

AB içinde *Spill Over*, sadece derinleşme ve bütünleşme fenomenleri özelinde değil, aynı zamanda diğer alanlarda da yayılma etkisini ve entegrasyonu hızlandırmıştır. Öyle ki Soğuk Savaş sürecinde güvenlik ihtiyaçlarını NATO şemsiyesi altında sağlayan Avrupa devletleri, ilerleyen süreçte artan iletişim, güven ve kapasiteye bağlı olarak kendi ihtiyaçlarını karşılama noktasında önemli adımlar atmışlardır. 1986 itibarıyla BAB’ın yeniden canlandırılması ve üye ülkelerin dış politikalarının koordinasyonunun sağlanması, krizlerde ortak hareket edilmesi kararı bu adımlar arasında yer almaktadır (Mor, 2005, s.516). Özellikle 1998 yılı itibarıyla Avrupa güvenlik ve savunma politikasının kabul edilmesi ile üye devletler arasında askerî alanlara da yayılan bir iş birliği süreci meydana gelmiştir. Fransa ve Almanya’nın girişimiyle oluşturulan Avrupa Kolordusu (Eurocorps) 1998 yılında ilk yurt dışı hareketini gerçekleştirmiştir (Ayhan, 2020, s.513). Bu durum *Spill Over* etkisi göstererek Eurocorps’dan daimi bir Avrupa ordusunun oluşturulması fikri kabul görmeye başlamış, Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği’ni (Permanent Structured Cooperation/ PESCO) kabul eden 25 AB üyesi ülke ortak savunma fikrini kabul etmiştir (Ayhan, 2020, s. 515). Dahası bu gelişmeye ek olarak AB liderleri “*Köln Zirvesi’nde 2000 yılının sonuna kadar AGSP’nin ve AB içinde bir*

⁹ 1995 yılında Avusturya, Finlandiya, İsveç birliğe üye olarak kabul edildi.

¹⁰ Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (2004), Romanya ve Bulgaristan (2007), Hırvatistan (2013) AB’ye kabul edildi.

askerî gücün oluşturulması” yönünde karar almışlardır (Efe, 2007, s.133). Nitekim bu karar sonucunda AB ilk sivil operasyonunu 1 Ocak 2003’te EU Police Mission (EUPM) ile gerçekleştirmeye muktedir olmuştur (Karakuş, 2021, s.567). Dahası siyasi yayılma etkisi AB üyelerinin ortak dış politika benimsemesine de olanak tanımış, başta küresel salgınlar olmak üzere bölgesel krizler bağlamında da ortak çıkarlar doğrultusunda eyleme geçmeyi kolaylaştırmıştır. Bu minvalde 2003, 2016, 2020 ve Rusya’nın Ukrayna’yı işgali sonrasında kabul edilen Güvenlik Stratejisi Belgeleri ile AB üye devletleri, “*Avrupa savunmasında kaynaklarını etkin kullanmayı, savunma kapasitesini arttırmayı ve bütünleşmeye doğru daha kararlı adımlar atılmasını*” kabul etmiştir (Narin, 2022, s.9).

Siyasi yayılmanın aynı zamanda iklim, sağlık ve dış politika yapımına kadar birçok alanda gelişerek devam ettiği görülmektedir. Bu minvalde enerji ve enerji arz güvenliğinin getirdiği olumsuz etkileri azaltma yollarından biri olarak kabul edilen AB iklim politikalarının inşa süreci ve uygulama prosedürleri diğer üye devletlerin de uyum göstermesini zorunlu kılmış, dahası AB ikili ve dış ilişkilerinde belirleyici bir unsur olarak yer almıştır. AB üyesi aktörlerin inisiyatifiyle 2019’da imzalanan Avrupa Yeşil Anlaşması yeni büyüme ve sürdürülebilir kalkınma stratejisi olarak kabul edilmiş, “*Avrupa’yı iklim açısından nötr hale getirmek ve doğal yaşam alanlarını korumak*” hedeflenmiştir (Ecer, Güner ve Çetin 2021, s.127). Bu durum AB’nin dış politikası ve ikili ilişkilerinde de yer almış, özellikle aday ülkelerin uyum sürecinin nihayete erdirilmesi için bir kriter hâline gelmiştir. Ayrıca AB yönetmeliğinin arazi dönüşümüne getirdiği ciddi kısıtlamalar sonrasında ve biyoyakıt ihracatçısı geliştirmekte olan devletlerin biyoyakıt ya da ham madde üretimini aynı zamanda ithalatını teşvik ettiği görülmektedir (Bosello vd, 2016, s.12). Bu minvalde *Spill Over*’ın sadece siyasi yapı içinde değil, bölgesel ve küresel bağlamda da etkide bulunduğunu söylemek gerekmektedir.

Küreselleşme süreciyle birlikte, ulus devlet modelinin her geçen gün yıpranması ve temelsizleşmesinden hareketle, Avrupa’nın gelişmiş liberal demokrasileri, bu soruna da çare olarak bir yandan azınlıkların korunmasını sağlamaya çalışmış, öte yandan bu yeni anlayışa uygun olarak topluluğu ulus üstü yeniden örgütlemenin temellerini atmıştır (Kurubaş, 2006, s.174). Dahası Avrupalı kimliğinin inşa edilmeye çalışılmasını bunun bir dışavurumu ya da siyasi bütünleşmenin bir çıktısı olarak değerlendirmek mümkündür. Geniş bir bakış açısıyla tek ulusu anımsatacak kurumsallaşma sürecinin de başlamasıyla AB, yakın bir tarih içinde Lizbon Antlaşması (2008) ile askerî ve güvenlik alanlarında da bir entegrasyon süreci içine girmiştir. Bu bağlamda neo-fonksiyonalistlerin açıklamaya çalıştığı bu uyum süreci, siyasi yayılmayı getirmiş ve Haas’ın deyişiyle aksaklıklara rağmen gelişim göstermiştir.

Sonuç

AB’nin bütünleşme, derinleşme ve genişleme süreçlerinin anlaşılması için daha önce incelenen kuramsal temellendirme üzerinden bakıldığında, ekonomik alanda başlayan bu entegrasyon sürecinin siyasi alanlara da yayıldığı görülmektedir. Özellikle AB’nin üye devletlere sunmuş olduğu ekonomik ve sosyal refah, diğer aktörler tarafından bir kazanç olarak değerlendirilmekte ve karar verme süreçlerinde üye devletlerin AB kurumlarına yetkilerini devretmeleri noktasında güven duymalarına neden olmaktadır. AB Zirvesi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu kurumlarında mevcut işleyiş de göz önünde bulundurulduğunda siyasi *Spill Over* kavramının etkileri daha net anlaşılmaktadır. Sadece ekonomik, siyasi ve adli anlamda değil diğer alanlarda da bu durumun yayılma etkisiyle hızlandığı görülmektedir. Özellikle eğitim (Bologna Süreci), spor (UEFA), askerî (Avrupa Kolordusu/Eurocorps) ve iç güvenlik (Rapid Reaction Force, EUROPOL), adli (AB Sayıştay, Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi) gibi alanlarda üst bir otoritenin ve uygulayıcının olduğu görülmekte, öğrenilen bir süreç ile bu durum dinamizm kazanmaktadır. Lindberg’in

listelediği faaliyet alanları göz önünde bulundurulduğunda *Spill Over* etkisinin birçok alanda halen devam ettiği görülmekte ve AB'nin supranasyonal yapısına ivme kazandırmaktadır. Nitekim uluslararası yayılma etkileri potansiyel olarak önem arz etmekte ve hem herhangi bir politikanın etkinliğini hem de ortaya çıkacak olası maliyet ve faydaları etkilemektedir (Daskal, 2016, s.3).

AB'nin *Spill Over* etkisi ile sadece siyasi ve kurumsal anlamda gelişim göstermediğini ifade etmek gerekmektedir. Nitekim yayılma etkisi ile ulus devletlerin yetkilerini devretmeye yatkınlığı artmakta, bir üst otoriteye yetki devretme noktasında ılımlı tutum sergilemeyi rasyonel kılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak Birlik dış politikada kolektif hareket etme ve ortak çıkarları belirleme noktasında da başarı sağlamakta, krizlere ve sorunlara daha hızlı yanıt verme olanağı yakalamaktadır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline AB üyesi devletlerin krize karşı ortak bir tutum sergilediği görülür. Bu çerçevede 24 Şubat'ta Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Ukrayna'ya özel bir operasyon başlattığını açıklaması ile aynı tarihte AB, hem kurumsal hem de üye devletler nezdinde işgalde rol oynayan Rus vatandaşı ve yetkililere karşı kısıtlayıcı tedbirler uygulama kararı almıştır (Council of the European Union, 2022). AB Zirvesi ise AB üyelerinin Rusya ile olan ticari ilişkilerine sınırlama getirmesine, Rus vatandaşlarına vize prosedürleri uygulanmasına, AB hava sahasının Rus uçaklarına kapatılmasına, Ukrayna'ya ulaştırılmak üzere insani yardım gönderilmesine, aynı zamanda askerî teçhizat yardımı yapılmasına karar vermiştir (Council of the European Union, 2022). Benzer şekilde, iklim değişikliği bağlamında AB'nin ele aldığı politika gündemleri göz önünde bulundurulduğunda; Avrupa Yeşil Anlaşması'nın kabulünün, Birlik'in dış ilişkilerinde öncelikli konular arasında yerini aldığı görülmektedir.

AB'nin bu siyasi *Spill Over* etkisi içinde gelişim göstermesi kimi kuramcılar tarafından yeterli görülmemektedir. Özellikle istenilen yapıya (ulus-üstü) muktedir olmaması nedeniyle AB, ekonomik bir dev ve/veya siyasi/anayasal bir cüce olarak değerlendirilmiştir. Özellikle askerî ve güvenlik konuları da dâhil olmak üzere, ortak dış politika konusunda ulus-devletlerin bireysel çıkarlarının ön planda olduğu ileri sürülmekte ve realist bir bakış açısıyla bu sürecin sekteye uğrayacağı iddia edilmektedir. Neo-fonksiyonalistler ise iş birliği ile aktörlerin birbiri ile olan iletişimlerinin ve güvenlerinin arttığını, aktörlerin sağladıkları kazanç nedeni ile bu iş birliğini diğer alanlara yayma isteğinde olacaklarını belirtmektedirler. Nitekim AB'nin tarihsel ve güncel gelişmeleri göz önünde bulundurulduğunda bu iş birliğinin dış politikaya, ortak askerî yapılanmalara ve hatta küresel sorunlar ile mücadele kapsamında iklim politikalarına kadar yayılım gösterdiği aşikar olmaktadır. Günümüzde ve ilerleyen süreçte AB'nin üye devletlere sunduğu refah ve ekonomik kazanç sona ermediği sürece siyasi/politik *Spill Over*/Take Off/Ramification etkisinin devam edeceğini ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Nitekim *Spill Over* etkisi ile AB ulus üstü yapısı içinde ekonomik ve parasal birlik tamamlanmış, ODP adli (hukuk) ve iç işlerinde birlik sağlanmış, Avrupalı kimliği inşa edilmiştir. Dahası "Küreselleşme 4.0 Süreci"nin başladığı, sınırların görünürlüğünün azaldığı, bireyler ve aktörler arasındaki iletişimin anlık olarak sağlandığı bir süreçte, AB'nin üye devletlere sunduğu refah ve ekonomik kazanç sona ermediği sürece siyasi/politik *Spill Over*'in etkisinin devam edeceğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Kaynakça

- Akgül Açıkmeşe, S. (2004). Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi, *Uluslararası İlişkiler*, 1(1), s. 1-32.
- Alexandrescu, M. (2007). David Mitrany: From Federalism to Functionalism. *Transylvanian Review*, 16(1). 20-33.

- Alter, K. J., ve Steinberg, D. (2007). The Theory and Reality of the European Coal and Steel Community. Making History: European Integration and Institutional Change at Fifty,(Eds.) Meunier, Sophie, McNamara, Kathleen R, 8, 89-104.
- Angelucci, M., ve Maro, D. V. (2010). Program Evaluation and Spillover Effects: Impact-Evaluation guidelines. *Washington, DC: Inter-American Development Bank.*
- Aron, R. (1995). The Anarchical Order of Power, *The MIT Press on behalf of American Academy of Arts & Sciences*, 124(3), 27-52.
- Aydınlı, E., Kurubaş, E. ve Özdemir, H. (2017). *Yöntem, kuram, komplo: Türk uluslararası ilişkiler disiplininde vizyon arayışları*. (2. Baskı), İstanbul: Küre Yayınları.
- Ayhan, H. (2019). Avrupa Birliği'nin Batı Balkanları Dönüştürme Siyaseti, *Doğu Batı Dergisi*, 23(91), 192-218.
- Ayhan, H. (2020). Fransa ve Aachen Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Ordusu Çabaları. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 12 (23), 511-531.
- Beetsma, R., Giuiodori, M., & Klaassen, F. (2006). Trade Spill-Overs of Fiscal Policy in the European Union: A Panel Analysis. *Economic Policy*, 21(48), 640-687.
- Bosello, F., Davide, M., & Allosio, I. (2016). Economic Implications of EU Mitigation Policies: Domestic and International Effects. 1-27.
- Burchill, S. vd. *Uluslararası ilişkiler teorileri*, (Çev: Aslan, A. ve Ağcan, M. A.). İstanbul: Küre Yayınları. s.88-92
- Burley, A. M., ve Mattli, W. (1993). Europe Before the Court: A Political Theory of Legal Integration. *International Organization*, 47(1), 41-76.
- Calhoun, C. (2009). *Milliyetçilik*, (Çev. Sütçüoğlu, B.), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Carr, E.H. (2020). *Yirmi yıl krizi (1919-1939)*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çayhan, B. E. (2002). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye. *Akdeniz University Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3). 42-55.
- Corbey, D. (1995). Dialectical Functionalism: Stagnation as a Booster of European Integration. *International Organization*, 49(2), 253-284.
- Council of the European Union, (2022). Ukraine: Declaration by the High Representative on behalf of the EU on the illegal annexation of Crimea and Sevastopol, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/25/ukrainedeclaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-illegal-annexation-ofcrimea-and-sevastopol/> (Erişim: 08.01.2023).
- Council of the European Union, (2022). EU Adopts New Set of Measures to Respond to Russia's Military Aggression Against Ukraine. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/28/eu-adopts-new-set-ofmeasures-to-respond-to-russia-s-military-aggression-against-ukraine/> (Erişim: 08.01.2023).
- Cuyvers, A. (2017). The Road to European Integration. (Ed). Ugirashebuja E., Ruhangisa, J. E. vd. *East African Community Law*, Brill Nijhoff, 22-42.
- Daskal, J. (2016). International Spillover Effects: The US Encryption Debate, Hoover Institution, <https://www.lawfareblog.com/international-spillover-effects>
- Dinç, C. (2011). Avrupa Birliğinin Beşinci Genişlemesi: Ana Temalar ve Faktörler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 201-233.
- Doyle, Michael W. (1983). Kant, Liberal Legacies, And Foreign Affairs. *Philosophy & Public Affairs*, 12(3). 205-235.
- Drury, A. C., vd. (2006). Corruption, Democracy, and Economic Growth. *International Political Science Review*, 27(2), pp. 121-136.
- Dunn, T. M. (2012). Neo-Functionalism and the European Union. *International Relations*, 28.
- Efe, H. (2008). Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 66-78.
- Erözden, O. (1997). *Ulus devlet*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Ertem, B. (2009). Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (21), 377-397.
- Fukuyama, F. (1999). *Tarihin sonu ve son insan*, İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Gözen, R. (2019). *Uluslararası ilişkiler teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Griffiths, M. Vd. (2008). *Uluslararası ilişkilerde elli anahtar düşünür*. (Çev. Cesran), Ankara: Nobel Yayınevi.
- Haas, E. B. (1961). International Integration: The European and the Universal Process. *International Organization*, 15(3), 366-392.
- Haas, E. B. (1970). The Study of Regional Integration: Reflections on the Joy and Anguish of Pretheorizing. *International Organization*, 24(4), 606-646.
- Haas, E. B. (1976). Turbulent Fields and the Theory of Regional Integration. *International Organization*, 30(2), 173-212.
- Haas, E. B. and Schmitter, Philippe C. (1964). Economics and Differential Patterns of Political Integration: Projections about Unity in Latin America. *International Organization*, 18(4), 705-737.
- Hansel, M. and Ruhnke, S. (2017). A Revolution of Democratic Warfare? Assessing Regime Type and Capability-Based Explanations of Military Transformation Processes, *International Journal*, 72(3), s. 356-379.
- Haydar, E. (2007). AB'nin Gelişen "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 127-145.
- Jarvis, D. S. (1994). Integration Theory Revisited: Haas, Neo-Functionalism, and the Problematics of European Integration. *Policy, Organisation and Society*, 7(1), 17-33.
- Karakuş, A. (2020). Ulus-Din İlişkisi Bağlamında Yahudi Milliyetçiliğinin Temelleri ve Politik Yansımaları. *Anasay*, (13), 125-148.
- Karakuş, A. (2021). OGSP'nin Gelişim Süreci: Bir Güvenlik Aktörü Olarak AB. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, (5), 557-582.
- Kübra, E., Güner, O., & Çetin, M. (2021). Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Türkiye Ekonomisinin Uyum Politikaları. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 9(2), 125-144.
- Lindberg, L. N. (1965). Decision Making and İntegration in the European Community. *International Organization*, 19(1), 56-80.
- Lindberg, L. N. (1970). Political Integration as a Multidimensional Phenomenon Requiring Multivariate Measurement. *International Organization*. 24(4), 649-731.
- Lipset S.M. (1994). The Social Requisites of Democracy Revisited: 1993 Presidential Address, *American Sociological Review*, 59(1), 1-22.
- Lipset, S. M. (1959). Some Social Requisites of Democracy. *American Political Science Review*, 53(1), 69-105.
- Mitrany, D. (1948). The Functional Approach to World Organization. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs)*, 24(3), 350-363.
- Mitrany, D. (1953). The İnternational Technical Assistance Program. *Proceedings of the Academy of Political Science*, 25(2), 13-24.
- Mitrany, D. (1965). The Prospect of Integration: Federal or Functional. *J. Common Mkt. Stud.*, 4, 119.
- Mor, H. (2010). Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Sorunları. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2), 499-541.
- Morgan, R. (2000). What Kind of Europe? The Need for a 'Grand Debate', *Government and Opposition*, 35(4), 547-558.
- Morgenthau, H. J. (1949). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. (2. Edition), Nova York: Alfred Kopf.
- Narin, S. (2022). AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasında Bütünleşmesine Yönelik Farklı Yaklaşımlar ve PESCO Kapsamında Türkiye-AB İlişkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 1-41.
- Niemann, A. (1998). The PHARE Programme and The Concept of Spillover: Neofunctionalism In The Making. *Journal of European Public Policy*, 5(3), 428-446.
- Özkırmı, U. (2019). *Milliyetçilik kuramları: eleştirel bir bakış*. (8. Baskı), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Philippe C. S. (2005) Ernst B. Haas and The Legacy of Neofunctionalism, *Journal of European Public Policy*, 12(2), 255-272.
- Sancaktar, C. (2013). Bütünleşme ve Bütünleşme Teorileri. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (der.), *Uluslararası İlişkilerde Teorik Çalışmalar*, 113-157.

-
- Şehitoğlu, R. (2021). *Kamu diplomasisinde akıncı birlik olarak düşünce kuruluşları*, Ankara: Orion Akademi.
- Taş, D. (2022). Fonksiyonalizm ve Neofonksiyonalizm Kuramı Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası, https://www.academia.edu/37620968/FONKS%20YONAL%20B0ZM_VE_NEOFONKS%20YONAL%20B0ZM_KURAMI_%20%27ER%27EVES%20BONDE_AVRUPA_B%20RL%20%29E%20ORTAK_G%20CVENL%20B0K_VE_SAVUNMA_POL%20T%20KASI (Erişim: 16.01.2022).
- Toprak, E. (2007). Neo Fonksiyonalizmden Yapısalcılığa, Entegrasyon Kuramları Işığında Türkiye-Avrupa Birliği Uyumu. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 7(1), 69-89.
- Vasquez, John A. (2015). *Savaş bulmacası*. (Çev. Özdemir, H.). Ankara: Röle Akademik Yayıncılık.
-